

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.167
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору наук з державного
управління, професору, професору
кафедри публічного управління та
адміністрування Карпатського
національного університету імені
Василя Стефаника
Сурай Інні Геннадіївни

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора наук з державного управління, професора,
завідувача кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування
Дніпровського державного аграрно-економічного університету
Бондарчук Наталії Володимирівни
на дисертаційну роботу Стефанчука Юрія Дмитровича
на тему: **«Фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах
децентралізації»**, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 Публічне управління та
адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та
адміністрування

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Обрана тема дисертаційного дослідження вирізняється високим рівнем актуальності та суттєвим практичним значенням для сучасного етапу розвитку України. Це зумовлено насамперед реалізацією реформи децентралізації, яка трансформувала систему місцевого самоврядування та висунула нові вимоги до фінансової спроможності територіальних громад.

Фінансові механізми виступають ключовим інструментом забезпечення самостійності територіальних громад, реалізації їх власних і делегованих повноважень, а також досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку. У сучасних умовах саме ефективність формування, розподілу та використання фінансових ресурсів визначає здатність громад забезпечувати сталий розвиток, надавати якісні публічні послуги та реагувати на зовнішні виклики.

Особливого значення удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, коли загострюються диспропорції фінансового забезпечення

між громадами, зростає залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, а також актуалізується потреба у пошуку альтернативних джерел фінансування. За таких обставин науково-обґрунтовані підходи до удосконалення фінансових механізмів стають необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності територіальних громад.

Крім того, фінансові механізми розвитку територіальних громад тісно пов'язані з реалізацією державної регіональної політики, стимулюванням підприємницької активності, розвитком інфраструктури та підвищенням якості життя населення. Недостатня узгодженість інструментів фінансового управління, обмежені можливості стратегічного фінансового планування та нерівномірність бюджетних ресурсів зумовлюють необхідність комплексного наукового аналізу й удосконалення існуючої системи фінансових механізмів.

Таким чином, дослідження фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації є своєчасним і важливим, оскільки його результати можуть бути використані для вдосконалення практики публічного управління, підвищення фінансової спроможності громад.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації.

Дисертаційна робота характеризується логічністю побудови, послідовністю викладу та внутрішньою структурною цілісністю, що свідчить про системний підхід автора до дослідження проблематики фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Мета і завдання дослідження сформульовані чітко, є взаємопов'язаними та повною мірою реалізовані в процесі теоретичного аналізу й прикладних розрахунків. Основні висновки дисертації логічно випливають із результатів проведеного дослідження та відображають досягнення поставленої мети.

Наукові положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Запропоновані автором підходи та рекомендації поєднують наукову новизну з практичною спрямованістю та можуть бути використані в діяльності органів місцевого самоврядування під час формування і реалізації фінансової політики розвитку громад.

Достовірність отриманих результатів підтверджується їх апробацією на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах, а також відображенням у фахових наукових публікаціях автора. Крім того, окремі положення дисертаційної роботи впроваджено у практичну діяльність органів місцевого самоврядування та використано в освітньому процесі закладу вищої освіти, що додатково засвідчує їх прикладну значущість.

У першому розділі дисертації ґрунтовно розкрито теоретичні та організаційні засади функціонування фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Автором систематизовано

наукові підходи до трактування поняття фінансового механізму територіальної громади, уточнено його сутність і структуру, а також визначено ключові чинники та обмеження фінансового розвитку громад у сучасних умовах. Значну увагу приділено аналізу нормативно-правового забезпечення функціонування місцевих фінансів.

Другий розділ присвячено аналізу практики функціонування фінансових механізмів розвитку територіальних громад. У роботі досліджено тенденції формування доходів і видатків місцевих бюджетів, особливості міжбюджетних відносин, рівень фінансової спроможності громад, а також регіональні відмінності у фінансовому забезпеченні розвитку. Аналітичну цінність становить дослідження фінансових процесів у територіальних громадах Івано-Франківської області, що дало змогу виявити проблемні аспекти та резерви зростання фінансового потенціалу громад.

У третьому розділі обґрунтовано напрями вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Автором запропоновано концептуальні підходи до модернізації системи місцевих фінансів, удосконалення міжбюджетного вирівнювання, розширення дохідної бази громад, а також використання інноваційних інструментів фінансового розвитку, зокрема індустриальних парків та альтернативних джерел фінансування

Узагальнення результатів дисертаційного дослідження та аналіз наукових публікацій автора дають підстави стверджувати про достатній рівень обґрунтованості та наукової достовірності сформульованих висновків і рекомендацій, що підтверджує їх теоретичну значущість і практичну цінність.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження. Науковий внесок дисертаційного дослідження полягає у комплексному обґрунтуванні теоретичних і прикладних підходів до вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Отримані в роботі результати вирізняються належним рівнем наукової новизни та достовірності, що забезпечується системністю дослідження, використанням репрезентативної інформаційної бази та апробацією основних положень у наукових публікаціях і практичній діяльності.

До основних наукових результатів, що характеризуються елементами новизни, доцільно віднести такі положення:

вперше:

- обґрунтовано диференційований підхід до вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад, який базується на новому макрорегіональному поділі держави з урахуванням безпекових факторів та пріоритетів стратегічного планування в умовах післявоєнного відновлення. У межах цього поділу виділено такі зони: зона небезпеки, прифронтна зона, опорна зона, тилова зона та тимчасово окуповані території, а також

розроблено диференційовані підходи до визначення пріоритетів і напрямів удосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад.

удосконалено:

- методичні підходи до дослідження тенденцій розвитку фінансових механізмів територіальних громад в умовах децентралізації шляхом комплексного аналізу стану та динаміки змін у структурі доходів і видатків місцевих бюджетів, а також обсягів і джерел надходжень та видатків територіальних громад. Це дозволило виявити та обґрунтувати наявність залежності між обсягами надходжень до місцевих бюджетів у довгостроковій перспективі та структурою їх видаткової частини у короткостроковому періоді;

- організаційно-методичні підходи до модернізації державної політики регіонального розвитку України в умовах післявоєнного відновлення, розглядаючи їх через призму вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад;

- концепцію фінансових механізмів розвитку територіальних громад, яка передбачає застосування інноваційних підходів до формування доходів і видатків, міжбюджетних трансфертів та позабюджетних фінансових ресурсів, оптимізацію податкової політики, запровадження ефективної системи фінансового вирівнювання на обласному рівні з метою забезпечення рівномірного розвитку регіонів, усунення диспропорцій у фінансовому забезпеченні територіальних громад та створення справедливих умов для реалізації місцевих повноважень.

- стратегічні напрями та інструменти розвитку фінансових механізмів територіальних громад в умовах децентралізації, що включають розширення доходної бази, оптимізацію видатків, удосконалення механізмів міжбюджетних відносин, впровадження цифрових технологій у систему фінансового управління та активне залучення альтернативних джерел фінансування.

набули подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема уточнено зміст поняття «фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах децентралізації»;

- методичні підходи до оцінки стратегічного потенціалу фінансових механізмів розвитку територіальних громад шляхом комплексного стратегічного аналізу, що поєднує PEST-, SWOT- та GAP-аналізи системи управління фінансами з результатами соціологічних досліджень. Це дозволило систематизувати сильні та слабкі сторони функціонування громад, а також виявити існуючі й потенційні зовнішні можливості та загрози, що впливають на ефективність фінансових механізмів їх розвитку.

Сукупність отриманих результатів свідчить про належний рівень наукової новизни та практичної значущості дисертаційного дослідження.

Повнота викладу наукових результатів у публікаціях, що відповідають темі дисертації.

Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційного дослідження належним чином відображені у наукових публікаціях автора за темою роботи. Опубліковані праці репрезентують ключові результати дослідження та відображають логіку поетапного формування наукових висновків відповідно до поставленої мети і завдань дисертації.

Тематика наукових публікацій охоплює теоретичні засади функціонування фінансових механізмів розвитку територіальних громад, питання фінансової спроможності місцевого самоврядування в умовах децентралізації, аналіз бюджетних процесів на місцевому рівні, а також напрями вдосконалення управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Це свідчить про системність наукових пошуків автора та відповідність публікацій змісту дисертаційної роботи.

Результати дослідження пройшли наукову апробацію у фахових наукових виданнях та у матеріалах науково-практичних конференцій, що підтверджує їх актуальність, наукову значущість і зацікавленість з боку наукової спільноти.

Зміст анотації та основні положення дисертаційної роботи узгоджуються з матеріалами опублікованих наукових праць, що свідчить про цілісність дослідження, коректність подання отриманих результатів і дотримання вимог щодо повноти висвітлення теми дисертації у науковому доробку здобувача.

Оцінка оформлення та змісту дисертації.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до наукових досліджень такого рівня. Структура дисертації є логічною та чітко вибудованою: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Дисертацію виконано державною мовою з дотриманням норм наукового стилю викладу матеріалу. Текст характеризується логічністю, послідовністю, системністю та аргументованістю викладених положень. Побудова дисертаційної роботи повністю узгоджується з її назвою, визначеною метою, завданнями та логікою наукового дослідження, що забезпечує цілісність і завершеність роботи.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання в діяльності органів місцевого самоврядування та закладів вищої освіти з метою підвищення ефективності управління фінансовими механізмами розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Теоретичні узагальнення, висновки та науково-обґрунтовані рекомендації, запропоновані автором, можуть бути застосовані під час розроблення та реалізації фінансової політики органів місцевого

самоврядування, програм соціально-економічного розвитку громад, а також у процесі прийняття управлінських рішень щодо формування, розподілу й використання бюджетних та позабюджетних фінансових ресурсів.

Окремі положення дисертаційної роботи можуть використовуватися для удосконалення практики стратегічного фінансового планування, підвищення фінансової спроможності територіальних громад та посилення їх ролі як активних суб'єктів регіонального розвитку.

Практична значущість результатів дослідження підтверджується їх упровадженням у діяльність органів місцевого самоврядування та освітніх установ, що засвідчено відповідними довідками, зокрема: Виконавчого комітету Калуської міської ради Івано-Франківської області (довідка № 283/02-38/01 від 14.02.2025 р.); Виконавчого комітету Косівської міської ради Косівського району Івано-Франківської області (довідка № 341 від 27.02.2025 р.); Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/161 від 08.07.2025 р.), де результати дисертації використано в освітньому процесі та науково-дослідній роботі.

Дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи результати дослідження, доцільно звернути увагу на зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи:

1. У першому розділі (підпункт 1.1) автор досліджує генезис та еволюцію фінансових механізмів, виокремлюючи сім етапів, де останній сьомий етап охоплює період з 1991 року по теперішній час. Враховуючи кардинальні зміни, що відбулися з початком реформи децентралізації у 2014 році (зміни до Бюджетного та Податкового кодексів), вважаємо за доцільне виокремити період з 2014 року в окремий, восьмий етап розвитку, оскільки процес формування місцевих бюджетів та механізми їх наповнення зазнали сутнісних трансформацій порівняно з початком 90-х років.

2. У другому розділі аналізуючи структуру доходів територіальних громад (рис. 2.3, 2.4), автор вказує на високу частку податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) – близько 40-44%. В умовах нестабільності економіки та можливих змін у адмініструванні «військового» ПДФО, така залежність несе значні ризики. Вважаємо за необхідне запропонувати конкретні компенсаторні механізми (наприклад, резервні фонди) для громад на випадок різкого падіння надходжень від цього податку.

3. За результатами GAP-аналізу (рис. 2.23) автор визначає бажаний рівень частки власних доходів у понад 70%. Потребує оцінки реалістичність такого показника для всіх типів громад Івано-Франківської області, особливо для гірських та дотаційних. Доцільно розробити диференційовані цільові орієнтири (KPI) залежно від типу та географічного розташування громади.

4. У підпункті 3.3 серед стратегічних напрямів згадується залучення альтернативних джерел фінансування, зокрема муніципальних запозичень. Враховуючи слабкий розвиток фондового ринку України та низьку ліквідність, доцільно було б розробити механізм «об'єднання емітентів»

(пулінгу) для малих громад, щоб вони могли спільно виходити на ринок запозичень, оскільки самостійно це для них недоступно.

Проте висловлені зауваження не зменшують наукової та практичної цінності та обґрунтованості основних положень дисертації.

Загальний висновок на дисертаційну роботу

Дисертаційна робота на тему «Фінансові механізми розвитку територіальних громад в умовах децентралізації», з огляду на рівень наукової новизни, обґрунтованість отриманих результатів і можливість їх практичного використання, є завершеним самостійним науковим дослідженням.

У дисертації сформульовано та обґрунтовано наукові положення і практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення фінансових механізмів розвитку територіальних громад у децентралізованій системі публічного управління. Запропоновані підходи мають теоретичне значення для розвитку науки публічного управління та адміністрування і водночас можуть бути використані в практичній діяльності органів місцевого самоврядування.

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що дослідження виконано на належному науковому рівні з дотриманням принципів академічної доброчесності. Виклад матеріалу є аргументованим, наукові висновки – логічно виведеними з результатів проведеного аналізу, а запропоновані рекомендації – обґрунтованими та практико орієнтованими.

З урахуванням актуальності обраної теми, наукової новизни, теоретичної й практичної цінності отриманих результатів, а також їх достовірності та обґрунтованості, дисертаційна робота відповідає спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування, вимогам до оформлення дисертацій, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Загалом дисертаційна робота заслуговує на позитивну оцінку, а її автор, Стефанчук Юрій Дмитрович, на присудження ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Офіційний опонент

доктор наук з державного управління, професор
завідувач кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування
Дніпровського державного
аграрно-економічного університету

Наталія БОНДАРЧУК